

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ตอนที่ 1 ศึกษาสภาพบริบทชุมชนจังหวัดอุตรดิตถ์ อำเภอลับแล ศักยภาพของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหัวดวงร่วมใจ ตำบลแม่พูล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

จากการศึกษาข้อมูลและการสำรวจ โดยใช้แบบสำรวจ และการจัดเวทีวิจัยเพื่อศึกษาสภาพ ศักยภาพ และภูมิปัญญาของชุมชนในอำเภอลับแล สามารถสรุปได้ดังนี้

4.1 ประวัติของจังหวัดอุตรดิตถ์

อุตรดิตถ์ แปลว่า "ท่าเหนือ" เนื่องจากสมัยก่อนพ่อค้าจะนำสินค้ามาจากหลวงพระบาง น่าน หรือเมืองเหนืออื่นๆ ไปค้าขายกับ พิชณุโลก นครสวรรค์ อุรุษยา กรุงเทพฯ หรือสินค้าจากทางใต้จะนำขึ้นเหนือ ซึ่งต้องแวะตามท่าน้ำจืดเรือของอุตรดิตถ์ ทำให้มีการแลกเปลี่ยนสินค้าและวัฒนธรรม ตลอดจนการโยกย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย ของกลุ่มต่าง ๆ ตามแนวลำน้ำเกิดขึ้น อุตรดิตถ์มีตำบลหนึ่ง ชื่อ "บางโพท่าอิฐ" ขึ้นกับเมืองพิชัย ตั้งอยู่ริมฝั่งขวาของแม่น้ำน่าน และมีความเจริญอย่างรวดเร็ว เพราะเป็นเมืองท่าเรือขนถ่ายสินค้า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้เสด็จถึง "บางโพท่าอิฐ" เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2444 โดยเรือพระที่นั่ง ได้จอด ณ บริเวณหน้าวัดวังตาหม้อ ซึ่งก็คือ วัดท่าถนน ต.ท่าอิฐ อ.เมืองอุตรดิตถ์ ในปัจจุบัน ต่อมาทรงพระราชดำริเห็นว่า ตำบลบางโพท่าอิฐคงจะเจริญต่อไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเป็นเมืองเรียกว่า "เมืองอุตรดิตถ์" เนื่องจากเมืองอุตรดิตถ์มีผู้คนมาอยู่อาศัย ประกอบกับมีการค้ามากขึ้น ในขณะที่เมืองพิชัยร่วงโรยไป และเมื่อ พ.ศ. 2457 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนคำว่า "เมือง" เป็น "จังหวัด" ดังนั้นเมืองอุตรดิตถ์จึงเปลี่ยนเป็นจังหวัดอุตรดิตถ์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

เมื่อปี พ.ศ.2539 เพื่อรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่านชาวจังหวัดอุตรดิตถ์ ได้เห็นพ้องต้องกัน สร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 5 ณ บริเวณลานเอนกประสงค์ริมแม่น้ำน่าน และกระทำพิธีอันเชิญพระราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 5 ขึ้นประดิษฐาน ณ แท่นชัยประดิษฐานเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2539

4.1.1 ลักษณะทางกายภาพ

จังหวัดอุตรดิตถ์เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 17 องศา 37 ลิปดา และ 19 องศา 30 ลิปดาเหนือกับเส้นแวงที่ 100 องศา 05 ลิปดา

และ 101 องศา 11 ลิปดา ตะวันออก มีพื้นที่ทั้งสิ้น 7,838 ตารางกิโลเมตร หรือ 4,889,120 ไร่ สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 763 เมตร

ดอกประดู่ เป็นดอกไม้ประจำจังหวัดอุตรดิตถ์ ปี พ.ศ.2505 รัฐบาลเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับแรก ได้มีโครงการพัฒนาท้องถิ่นหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่เน้นเรื่องเศรษฐกิจในชุมชนเป็นหลัก เพื่อเป็นแบบอย่างในการพัฒนาส่วนหนึ่ง จังหวัดจึงมีนโยบายให้หน่วยงานราชการทุกแห่งปลูกไม้ประดับและไม้ยืนต้นในพื้นที่ของส่วนราชการทุกแห่งและเสนอแนะให้ปลูกพันธุ์ไม้ชื่อ กัลปพฤกษ์ และพันธุ์ไม้ประดู่ ด้วยเหตุ 2 ประการคือ ประเภทดอกสวยงาม และมีความแข็งแรงทนทานต่อคืนฟ้าอากาศ ต้นกัลปพฤกษ์เป็นไม้เปลือกบางสู้ความแห้งแล้งไม่ได้ ตายไปเกือบหมด เหลือแต่ประดู่ จึงกำหนดให้เป็นต้นไม้ประจำจังหวัดในโอกาสนั้น เนื่องจากไม้ประดู่โตช้ามาก ต่อมาจึงพยายามปลูกต้นกัลปพฤกษ์ ชัยพฤกษ์ และอินทนิล ขึ้นมาใหม่ ซึ่งยังคงมีเหลือให้เห็นอยู่บ้างส่วนหนึ่งก็ถูกจัด ทำลายไป เพราะกิ่งก้านมีผลกระทบต่อสายไฟฟ้าและสายโทรศัพท์ ดังนั้นจึงยังยึดถือดอกประดู่เป็นดอกไม้ประจำจังหวัดในแนวคิดเดิม

ต้นสัก ต้นไม้ประจำจังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 50 เมตร ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามรูปวงรีกว้าง กว้าง 6-50 เซนติเมตร ยาว 11-95 เซนติเมตร ดอกช่อขนาดใหญ่ ออกดอกที่ปลายกิ่งและซอกใบบริเวณปลายกิ่ง กลีบดอกสีขาวเชื่อมติดกันเป็นหลอดสั้น ผลสดค่อนข้างกลม มีขนละเอียดหนานุ่มหุ้มเมล็ดด้วยกลีบเลี้ยงที่ขยายตัว เป็นไม้คุณภาพดีของประเทศและมีราคาแพงใช้ในงานก่อสร้างและงานเฟอร์นิเจอร์ได้เป็นอย่างดี

คำขวัญจังหวัดอุตรดิตถ์ ในสมัยที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวทั่วประเทศให้เป็นรูปธรรมอันก่อให้เกิดรายได้เข้าประเทศ เป็นสำคัญจึงกำหนดให้ทุกจังหวัดมีคำขวัญที่บ่งบอกถึงสิ่งสำคัญของจังหวัด โดยเน้นเรื่องธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม เป็นต้น หลายจังหวัดจัดให้มีการส่งคำขวัญเข้าประกวดเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวางทั่วประเทศ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุตรดิตถ์ สมัยนั้นได้นำนโยบายนี้เข้าหารือในที่ประชุมหัวหน้าส่วนราชการและให้มีการประกวดคำขวัญด้วย เพื่อให้สื่อมวลชนได้นำไปใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์จังหวัด และองค์กรต่าง ๆ ก็ใช้กันจนติดปากบุคคลทั่วไป จังหวัดได้มีการประชุมที่วิทยาลัยครูอุตรดิตถ์เป็นผู้ดำเนินการกำหนดกรอบแนวคิดและเงื่อนไขการประกวดรวมทั้งงบประมาณเพื่อมอบเป็นรางวัล จึงใช้คำขวัญดังกล่าวสืบต่อกันมา

เหล็กน้ำพี้ลือเลื่อง

เมืองกลางสาดหวาน

บ้านพระยาพิชัย

ถิ่นสักใหญ่ของโลก

4.1.2 อาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง

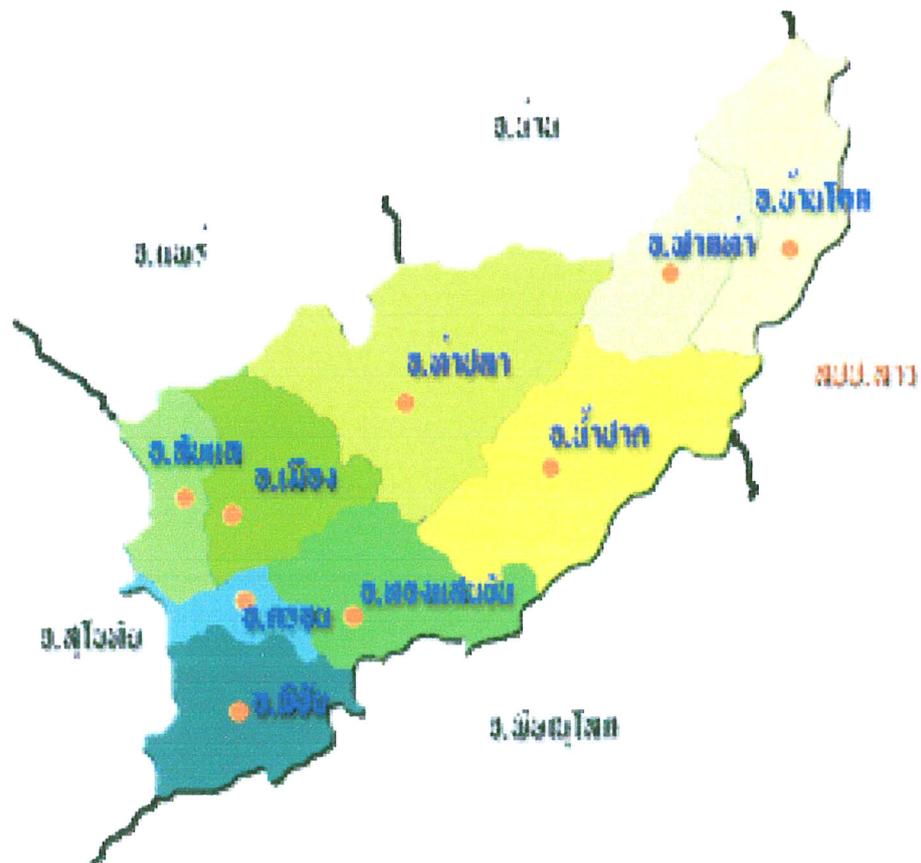
ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดแพร่และน่าน

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดพิจิตร โลก เลยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีแนวเขตแดนยาว 120 เมตร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดพิจิตร โลก

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดสุโขทัย

การปกครอง โดยแบ่งเขตการปกครองเป็น 9 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอตรอน อำเภอพิชัย อำเภอลับแล อำเภอน้ำป่าด อำเภอท่าปลา อำเภอบ้านโคก อำเภอพากท่า และอำเภอทองแสนขัน

ภาพที่ 4.1 แผนที่จังหวัดอุตรดิตถ์

ที่มา: <http://www.uttaradit.go.th/indexon/indexon.htm>

4.2 ประวัติของอำเภอลับแล

อำเภอลับแล อยู่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดอุตรดิตถ์ประมาณ 9 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 102 ประมาณ 3 กิโลเมตร จากนั้นเลี้ยวไปตามทางหลวงหมายเลข 1041 ประมาณ 6 กิโลเมตรเป็นเมืองโบราณมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา สำหรับความเป็นมาของคำว่า “ลับแล” ตามข้อสันนิษฐานสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพว่า เดิมชาวเมืองแพร์ เมืองน่านหนีข้าศึกและความเดือดร้อนมาซุกซ่อนตั้งชุมชนอยู่ เนื่องจากเป็นป่าดงหลบซ่อนตัวง่ายและภูมิประเทศเป็นเมืองอยู่ในระหว่างเขามีที่เนินสลับกับที่ต่ำ คนต่างเมือง ถ้าไม่คุ้นเคยกับภูมิประเทศจะหลงทางได้ง่าย แต่ปัจจุบันมีถนนตัดผ่านทำให้สภาพป่าหมดไป ความลึกลับของเมืองจึงหมดไป เมืองลับแลเป็นแหล่งผลิตสินค้าหัตถกรรม เช่น ผ้าตีนจก ไม้กวาด นอกจากนี้ยังมีสวนยางสาดซึ่งเป็นผลไม้ที่มีชื่อเสียงของจังหวัด

ภาพที่ 4.2 แผนที่อำเภอลับแล

ที่มา: <http://www.dpt.go.th/uttaradit/map/map.html>

ตำนานเมืองลับแล ในปัจจุบันเป็นอำเภอใหญ่อำเภอหนึ่งของจังหวัดอุตรดิตถ์ที่ถูกจัดว่ามีฐานะทางเศรษฐกิจดี ประชาชนมีอาชีพ ทำนา ทำสวน ทำไร่ ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยลานนา เพราะใน 8 ตำบลของอำเภอลับแลเป็นชาวเมืองเหนือ 6 ตำบล คือ ตำบลฝายหลวง ตำบลแม่พูล ตำบลน่านกกก ตำบลชัยชุมพล ตำบลศรีพนมมาศ และตำบลด่านแม่คำมัน มี 2 ตำบล ที่ย้ายถิ่นฐานมาจากสุโขทัย คือ ตำบลทุ่งยั้งและ ตำบลไผ่ล้อม การแบ่งแยกดังกล่าวโดยมีภาษาพูดและวิถีการดำเนินชีวิตเป็นเกณฑ์

นามเมืองลับแล มีกล่าวกันมา (มุขปาฐะ) เป็น 2 นัย คือ นัยที่ 1 ตั้งแต่แรกเมืองลับแลไม่มีผู้คนอยู่เลยเป็นป่าดงดิบท่ามกลางหุบเขาใหญ่ล้อมรอบเต็มไปด้วยสัตว์ร้าย เสือ หมี ผีป่า ครุร้าย ชุกชุมเต็มไปด้วยภัยร้ายนานาชนิด ต่อมา มีชาวเหนือ ได้อพยพเข้ามาตั้งที่ทำมาหากินตั้งบ้านเรือนสภาพบ้านเรือนจึงถูกล้อมรอบด้วยขุนเขาถ้ำน้ำไพร ตอนเย็น ๆ แสงอาทิตย์ส่องเข้าถึงหมู่บ้านเพียงเล็กน้อยเพราะด้านตะวันตกมีภูเขาหมอนฤาษี (กั้นเขตกับ อ.ศรีสัชนาลัย สุโขทัย) จะบังไว้จึงเรียกว่าเมืองลับแล คือ แสงแดดลับตอนเย็น (แลง= ตอนเย็น) จุดอับแสงที่เป็นเหมือนแอ่ง คือ บ้านลับแลง (บ้านท้องลับแลในปัจจุบัน) จึงสรุปว่าเดิมชื่อ เมืองลับแล นัยที่ 2 เป็นเรื่องมาจากศาสนาพุทธเล่ากันว่า เมื่อครั้งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาที่ภูเขาด้านทิศใต้ประทับนั่ง (วัดพระแท่นศิลาอาสน์) ประทับนอน (วัดพระนอน) และประทับยืน (วัดพระยืนพุทธบาทยุคล) ทั้ง 3 จุดที่ประทับบนเขาเขตตำบลทุ่งยั้งในปัจจุบัน (เมืองกัมภोज) ขณะทรงประทับยืน ได้ทรงหันพระพักตร์ไปทางทิศเหนือทรงทอดพระเนตรหนองน้ำใหญ่จนมีชื่อว่าหนองพระแลในปัจจุบันและทรงแลไปไกล ๆ ก็เห็นป่าใหญ่รายล้อมรอบมีบ้านเรือนเห็นลับๆแต่ไม่ชัดเจนในป่าจึงได้ชื่อว่าลับ ต่อมาได้เลื่อนคำเป็นลับแลในสมัยต่อมาได้มีการกำหนดชื่อเป็นเมืองลับแลจนถึงปัจจุบัน

เมืองลับแลในนิยาย เรื่องเล่าในนิยายต่อไปนี้จะเกี่ยวเนื่องถึงตำนานเมืองแม่หม้าย เริ่มจากครั้งหนึ่งมีหนุ่มเมืองใต้ (เมืองทุ่งยั้ง) แอบเดินทางหลงป่าไปทางเหนือได้เห็นสาวสวยออกจากเมืองลับแลมาโดยซ่อนกุญแจไว้ ชายหนุ่มจึงแอบขโมยกุญแจไว้และใช้เล่ห์กลมนต์อุบายเกี่ยวพาราสีจนสาวหลงเชื่อพาไปอยู่กินเป็นสามีในเมืองลับแลชายหนุ่มได้เห็นความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ของเมืองแต่มีแต่ผู้หญิงสาวสวยทั้งหมดด้วยเหตุที่เมืองลับแลเป็นเมืองลึกลับคนภายนอกไม่สามารถจะเข้าไปในเมืองได้ ชาวเมืองลับแลเป็นผู้ยึดมั่นในศีลธรรมผู้คนเคร่งครัดปฏิบัติธรรมเป็นนิจไม่มีการกล่าววาจาหรือกระทำโกหกหลอกลวงกัน ต่อมาชายหนุ่มกับสาวงามเมืองลับแลได้มีลูกด้วยกันหนึ่งคน วันหนึ่งผู้เป็นไปธุระนอกบ้านชายหนุ่มจึงอยู่กับลูก ลูกเกิดร้องไห้หาแม่ชายหนุ่มจึงพูดโกหกลูกว่า “แม่มาแล้ว” เพื่อให้ลูกหยุดร้องไห้ ชาวบ้านได้ยินคำโกหกของชายหนุ่มจึงขับไล่ชายหนุ่มผู้นั้นออกจากเมือง ภรรยาซึ่งรักสามีก็ไม่อาจช่วยได้ และเกรงว่าสามีจะได้รับความลำบาก

จึงแอบเอาของสำคัญใส่ย่ามให้สามี โดยกำชับว่าเมื่อถึงบ้านให้เอาออกมาดูห้ามเอาออกมาดูระหว่างทาง เมื่อเดินทางพ้นเมืองลับแลชายหนุ่มจึงอยากรู้อาณาเขตอะไรใส่ดูให้เพราะหนักจึงเอาออกมาดูก็เห็นขมื่นเต็มดูขมื่นจึงเอาออกขว้างทิ้งเกือบหมดเหลือตกค้างอยู่เพียงเล็กน้อย ครั้นกลับถึงบ้านจึงเล่าเรื่องราวเมืองลับแลให้เพื่อน ญาติพี่น้องฟังพร้อมกับยืนยันคำพูดด้วยการเอาขมื่นติดดูขมื่นออกมาดูปรากฏว่าขมื่นนั้นเป็นทองคำ ด้วยความเสียดายจึงชวนพรรคพวกญาติพี่น้องออกตามไปเก็บขมื่นที่ขว้างทิ้งระหว่างทางแต่หาทางเก่าไม่พบและไม่เห็นทางเข้าเมืองลับแลด้วยเหตุนี้เมืองลับแลจึงเป็นเมืองอาถรรพ์ที่ชายหนุ่มทั้งหลายหวังจะเข้าไป แต่ไม่มีใครเข้าไปได้อีกเป็นแต่เล่าต่อๆกันมาเป็นนิยายปรัมปราจวบจนทุกวันนี้

จากนิยายเป็นตำนานเมืองลับแลในสมัยก่อนเมืองลับแลเป็นป่าดงลึกที่มีภูเขาล้อมรอบเต็มไปด้วยสัตว์ป่าชุกชุม พวกพรานเมื่อผู้กล้าหาญและมีเวทมนต์คาถาจะเดินทางเข้าไปล่าสัตว์ป่าแต่ปรากฏว่านายพรานทุกคนที่เข้าไปในป่าเมืองลับแลจะไม่มีใครได้กลับออกมาจึงกล่าวขานกันว่าเพราะผีป่าจำแลงแปลงเพศเป็นสาวงามออกมาเกี่ยวพาราสนีนายพรานผู้หลงเดินทางเข้าดงลับแลก็จะนิมิตให้เป็นเมืองอย่างสวยงามมีผู้คนเป็นหญิงสาวล้วน ๆ พวกพรานหนุ่มก็พากันหลงกลมายาของพวกนางผีสาวจนตกเป็นอาหารกันหมด ไม่มีผู้ใดรอดออกมาได้เลย ต่อมาชายหนุ่มผู้ขมังเวทย์ชาวเมืองกัม โภช (ทุ่งยัง) จำนวน 3 คนชวนกันออกไปล่าสัตว์เดินทางแะรอยสัตว์จนหลงเข้าใกล้ดงเมืองลับแลแดนผีคู่ร้ายจนถูกอำนาจมืดให้เข้าสู่นครสาวงาม เมื่อพบสาว ๆ หนุ่มทั้ง 3 คนก็หลงเกี่ยวพาราสนีเมื่อถึงเวลาค่ำหนุ่ม 2 คนก็ถูกผีแม่กองกอยกินเป็นอาหาร บังเอิญหนุ่มอีก 1 คนโชคดีที่ผีสาวคนหนึ่งได้หลอกพาเขาไปอยู่ในถ้ำและเขาเป็นสามีเมื่อถึงเวลาผีสาวกองกอยจะออกหากินก็จะเอาหินใหญ่ปิดปากถ้ำไว้ทำอยู่อย่างนี้เป็นเวลา 2 ปีกว่าจนมีลูกด้วยกันหนึ่งคน อยู่มาวันหนึ่งเมื่อนางผีสาวออกจากถ้ำแล้วปิดถ้ำไว้บังเอิญลูกเล่นอยู่ตรงปากถ้ำไปถูกก้อนหินทำให้ก้อนหินปิดปากถ้ำหล่นลงปากถ้ำก็เปิดออก ชายหนุ่มก็วิ่งออกจากถ้ำไปผีอีกกองกอยกลับมาจึงออกวิ่งตามชายหนุ่มจนตัวจึงหลบลงที่หลุมมันเสา (หลุมหัวมันกินได้) เอาหัวมุดลงหลุมเอากันกระดกขึ้นข้างบนผีสาวตามมาทันก็เอามือจับก้นชายหนุ่มด้วยความตกใจและกลัวตายหนุ่มก็ผายลมออกมาเสียงดังปุด ๆ ผีสาวก็เอามือมาดมก็ได้กลิ่นเหม็นจึงอุทานว่า “ป้ออีฮอมกุต่ายเสียแล้วจะไปเอาดูม่าบ่าม่าขัง (ดูขมื่น) มาหื้อผัวกู” เพราะหวังว่าสามีจะได้ไปสู่ที่เจริญมีกินมีอยู่แล้วผีสาวก็เอาดูขมื่นมาให้สามีแล้วกลับไปหาลูกสาวในถ้ำ ชายหนุ่มได้จังหวะก็ลุกขึ้นเอาดูขมื่นสะพายบ่าแล้วรีบเดินทางเพื่อกลับบ้านเมื่อถึงบ้านจึงดูของในดูขมื่นก็พบว่าเป็นทองคำบริสุทธิ์ ชายหนุ่มจึงเล่าเรื่องราวเมืองลับแลให้เพื่อนฝูงญาติพี่น้องฟังทุกคนจึงลงความเห็นว่าเป็นเมืองลับแลเป็นเมืองผีกินคนเป็นเมืองแม่หม้าย เมืองมหัศจรรย์ ต่อ ๆ กันมาจากข้อมูลแห่งตำนาน สภาพต่อมาปรากฏว่าผู้คนเมืองลับแลจะมีผู้เฒ่าผู้แก่เป็นหญิงมากกว่าชายและเป็นหญิงหม้ายเพราะสามีจะเสียชีวิตหมด

(ผู้ชายเมืองลับแลจะอายุไม่ยืน) จะสังเกตได้ว่าจนถึงปัจจุบันในวันพระจะมีผู้สูงอายุเป็นหญิงไปทำบุญที่วัดมากกว่าชาย (ประมาณร้อยละ 80 เป็นผู้หญิง) ซึ่งจะมีสาเหตุอื่นประกอบก็เป็นได้จึงทำให้ผู้หญิงมีอายุยืนมากกว่าผู้ชายคงต้องรอการศึกษาต่อไป

4.3 สภาพทั่วไปของเทศบาลตำบลหัวดง

4.3.1 ประวัติความเป็นมา

เทศบาลตำบลหัวดง ได้จัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2542 ซึ่งแต่เดิมเป็นสุขาภิบาลหัวดงจัดตั้งเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2526 โดยกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 100 ตอนที่ 131 ลงวันที่ 9 สิงหาคม 2526

4.3.2 ลักษณะที่ตั้ง และอาณาเขต

เทศบาลตำบลหัวดง ตั้งอยู่ในพื้นที่ของตำบลแม่พูล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีลักษณะเป็นเนินสูง ๆ ต่ำ ๆ ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ห่างจากอำเภอลับแล 6 กิโลเมตร จากจังหวัดอุตรดิตถ์ 14 กิโลเมตร มีพื้นที่ 8.50 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 5,312 ไร่มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	จด หมู่ 4, 6, 7 ตำบลแม่พูล อำเภอลับแล
ทิศใต้	จด ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล
ทิศตะวันออก	จด ตำบลน่านกกก อำเภอลับแล
ทิศตะวันตก	จด หมู่ 3, 9 ตำบลแม่พูล อำเภอลับแล

4.3.3 เขตการปกครองและการบริหาร

เทศบาลตำบลหัวดง มีจำนวนหมู่บ้านที่อยู่ในเขตเทศบาลจำนวน 7 หมู่บ้าน คือ

หมู่ที่ 1	บ้านแสนสิทธิ ตำบลแม่พูล
หมู่ที่ 2	บ้านหัวดง ตำบลแม่พูล
หมู่ที่ 3	บ้านแม่พูล ตำบลแม่พูล
หมู่ที่ 5	บ้านฟากท่า ตำบลแม่พูล
หมู่ที่ 8	บ้านห้วยไต้ ตำบลแม่พูล
หมู่ที่ 9	บ้านต้นจั่ว ตำบลแม่พูล
หมู่ที่ 10	บ้านห้วยโป่ง ตำบลแม่พูล

สำหรับหมู่ที่ 4, 6, 7 อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแม่พูล

4.3.4 สภาพภูมิประเทศ

เทศบาลตำบลหัวดง อยู่บริเวณตอนเหนือของอำเภอลับแล ในเขตตำบลแม่พูล บางส่วน สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนินสูง ๆ ต่ำ ๆ บริเวณที่เนินเป็นที่ตั้งของบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ส่วนพื้นที่ราบเล็กน้อยระหว่างเนินเป็นที่ทำการเพาะปลูกทางตอนเหนือมีภูเขาสูงเป็นแหล่งน้ำ ลำธารหล่อเลี้ยงพืชผลในอำเภอลับแลได้ตลอดปี มีแหล่งน้ำที่สำคัญคือ ลำคลองแม่พร่องมีความยาวประมาณ 30 กิโลเมตร ไหลผ่านพื้นที่อำเภอลับแลตลอดจากตอนเหนือไปสู่สะพานน้ำท่วมทางตอนใต้ของอำเภอลับแลนอกจากบริเวณดังกล่าวยังมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอลับแลคือ น้ำตกแม่พูล

4.3.5 สภาพภูมิอากาศ

เนื่องจากเทศบาลตำบลหัวดง มีสวนผลไม้ (ทุเรียน, ฝรั่ง, ลองกอง, กาแฟ) ตามบริเวณพื้นที่เนินเขาที่ต้นไม้อุดมสมบูรณ์ สภาพป่าจึงไม่ถูกทำลาย เป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติและแหล่งต้นน้ำลำธาร และบริเวณที่เป็นที่อยู่อาศัยก็ได้มีการปลูกพืชสวนผลไม้ต่าง ๆ หนาแน่นเช่นกัน ทำให้บริเวณเทศบาลตำบลหัวดงมีสภาพภูมิอากาศเป็นไปตามฤดูกาลกล่าวคือ

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือน มิถุนายน ถึงเดือน กันยายน

ฤดูแล้ง เริ่มตั้งแต่เดือน ตุลาคม ถึงเดือน มกราคม

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ ถึงเดือน พฤษภาคม

เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของเทศบาลตำบลหัวดงมีต้นไม้อุดมสมบูรณ์ให้ความชุ่มชื้นตลอดปี

อุณหภูมิ ในเขตเทศบาลตำบลหัวดง มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี ประมาณ 25 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 30 องศาเซลเซียส โดยอุณหภูมิจะสูงสุดในเดือนเมษายน และอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 20 องศาเซลเซียส โดยจะต่ำสุดในเดือนมกราคม

ปริมาณน้ำฝน ในเขตเทศบาลตำบลหัวดง มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยปีละ 115.35 มิลลิเมตร/ปี จำนวนฝนตกเฉลี่ยทั้งปี เดือนที่มีฝนตกมากที่สุด คือเดือนกันยายน มีฝนตกเฉลี่ย 245.5 มิลลิเมตร

4.3.6 ลักษณะทางโครงสร้างพื้นฐาน

1) การคมนาคม ปัจจุบันการคมนาคมขนส่งระหว่างเทศบาลตำบลหัวดงกับอำเภอและจังหวัดใกล้เคียงมีความคล่องตัว สะดวกและรวดเร็วมาก มีเส้นทางคมนาคมติดต่อได้ทางบกทางเดียว โดยมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1043 เป็นถนนสายหลัก โดยเชื่อมต่อระหว่างเทศบาลกับอำเภอ มีระยะทาง 6 กิโลเมตรและ 14 กิโลเมตร จากตัวเมืองอุตรดิตถ์ สำหรับภายในเขตเทศบาลมีทางหลวงของเทศบาลเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ อีกจำนวน 19 สาย เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหมด

2) การไฟฟ้า ปัจจุบันมีไฟฟ้าใช้ครบทุกชุมชน ทุกครัวเรือน

3) การประปา เทศบาลตำบลหัวดง โดยฝ่ายการประปาที่ให้บริการด้านน้ำประปา แก่ราษฎรบริเวณหมู่ที่ 2 บ้านหัวดง ซึ่งมีผู้ใช้น้ำประปาของเทศบาล จำนวน 270 ราย มีแหล่งน้ำดิบสำหรับผลิตน้ำประปาจากแหล่งน้ำใต้ดินสำหรับราษฎรหมู่บ้านอื่น 1,500 ราย ในเขตเทศบาล มีประปาของหมู่บ้านจากแหล่งน้ำใต้ดิน สำหรับราษฎรหมู่บ้านอื่น 1,500 ราย มีประปาของแต่ละหมู่บ้าน จำนวน 6 แห่ง ซึ่งบริหารงานโดยผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่ และมีน้ำกินและใช้อย่างเพียงพอ

4) โทรคมนาคม ระบบสื่อสารที่มีให้บริการในเขตเทศบาลตำบลหัวดงมีการบริการด้านโทรศัพท์ เป็นการบริการในด้านโทรศัพท์สาธารณะ ซึ่งมีทั้งหมด จำนวน 8 แห่ง

5) สภาพการจราจร เทศบาลตำบลหัวดง มีสภาพการจราจรที่ความคล่องตัวอย่างมากเพราะจำนวนรถยนต์ที่ไม่พลุกพล่าน จะมีการติดขัดอยู่บ้างจะเป็นในช่วงที่ผลผลิตกลางสาดออกมากจะมีรถแม่ค้ามารับซื้อผลผลิตมากทำให้การจราจรติดขัดบางช่วง เช่น ช่วงหน้าตลาดกลางสาดสดหัวดงในช่วงเช้าและช่วงเย็น

4.3.7 ลักษณะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.3.7.1 ทรัพยากรธรรมชาติ ในเขตเทศบาลตำบลหัวดง มีดังนี้

1) ทรัพยากรดิน เทศบาลตำบลหัวดงมีพื้นที่ 8.50 ตารางกิโลเมตร ประมาณ 5,312 ไร่ การใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่สวนผลไม้ ซึ่งจำนวนที่อยู่อาศัยจะหนาแน่นบริเวณที่ราบข้างถนน ส่วนบริเวณเนินหรือที่ราบบางส่วนจะมีสวนผลไม้สำหรับย่านพาณิชย์จะอยู่บริเวณหมู่ที่ 2 สองข้างถนนทางหลวงหมายเลข 1043

2) ทรัพยากรน้ำ เทศบาลตำบลหัวดง ไม่มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นเนินเขา แหล่งน้ำที่พบจะเป็นแหล่งน้ำขนาดเล็ก ดังนี้

ลำห้วย	จำนวน 4 แห่ง
หนองน้ำ	จำนวน 3 แห่ง
ลำคลอง	จำนวน 2 แห่ง

ส่วนมากแล้วแม่น้ำ ลำห้วย และลำคลองที่พบจะไหลผ่านบางส่วนของพื้นที่เทศบาลตำบลหัวดง และสภาพของแหล่งน้ำอยู่ในสภาพที่ดีมาก เพราะราษฎรในเขตเทศบาลให้ความสำคัญต่อแหล่งน้ำทำให้สภาพแวดล้อมทางแหล่งน้ำยังอยู่ในสภาพที่ดีมาก

3) ทรัพยากรป่าไม้ ในเขตเทศบาลตำบลหัวดง มีป่าไม้เป็นจำนวนมาก เพราะราษฎรในเขตเทศบาลมีอาชีพทำสวนผลไม้จึงได้ปลูกต้นไม้ ผลไม้ ซึ่งจะมีสวนผลไม้อยู่ประมาณ 2,000 ไร่ ส่วนมากจะเป็นสวนทุเรียน กล้วย ฝรั่ง และกาแฟ

4) ทรัพยากรท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวในเขตเทศบาลตำบลหัวดงมี 2 แห่ง คือ ตลาดนัดกลางสาดและศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นเมือง ซึ่งอยู่ในสถานที่เดียวกันมีสินค้าที่ขึ้นชื่อของจังหวัดและของลับแล จำหน่าย เช่น ไม้กวาด ผ้าซิ่น ฯลฯ และยังมีการสาธิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งจะมีช่วงเวลาที่จัดตลาดนัดคือ ในช่วงที่ผลผลิตกลางสาดออกประมาณเดือนสิงหาคม ถึงเดือนตุลาคมของทุกปี และจะมีลูกค้าจากแหล่งต่าง ๆ ของประเทศมารับซื้อกลางสาดของประชาชนซึ่งนำมาจำหน่ายยังตลาดกลางสาดของเทศบาลตำบลหัวดง และจะมีนักท่องเที่ยวจากที่ต่าง ๆ มาในเขตเทศบาลเป็นจำนวนมาก และเทศบาลตำบลหัวดงยังเป็นทางผ่านไปยังน้ำตกแม่พูล

4.3.7.2 สิ่งแวดล้อม สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตเทศบาลตำบลหัวดง มีดังนี้

ปัญหาขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ปัจจุบันในเขตเทศบาลตำบลหัวดง มีขยะมากขึ้นทุกปี เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรและการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยมีมากขึ้น ทำให้ก่อปัญหาขยะมูลฝอยตกค้าง และที่ทิ้งขยะไม่มีเป็นของตนเอง ต้องไปทิ้งขยะกันหน่วยงานอื่น

4.3.8 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

เทศบาลตำบลหัวดงเป็นแหล่งที่มีเศรษฐกิจอันดับต้นของจังหวัดอุตรดิตถ์ เนื่องจากพื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลหัวดงเป็นแหล่งผลิตผลไม้หลากหลายชนิด เช่น ทูเรียน ลางสาด ลองกอง มะไฟ และยังมีตลาดกลางที่จำหน่าย ลางสาด ทูเรียน ลองกอง ซึ่งเป็นรายได้หลักของประชากร รวมทั้งยังมีหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การทำไม้กวาดตองกง ทอผ้าซิ่นตีนจก ผ้าบาติก ผ้าแพ้นท์ด้วยมือและผ้าแพ้นท์ด้นด้วยมือ

1) การเกษตรกรรม ในเขตเทศบาลตำบลหัวดง ราษฎรมีอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำสวนผลไม้ เช่น สวนทุเรียน สวนลางสาด สวนลองกอง สวนกาแฟและปลูกหอมแดง เป็นบางส่วน

2) การอุตสาหกรรม ในเขตเทศบาลตำบลหัวดง ไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมแต่อย่างใด แต่ในช่วงราษฎรว่างจากการทำสวนผลไม้จะมีการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ทำไม้กวาดตองกง ทำผ้าห่ม ทอผ้าพื้นเมือง และมีโรงสีขนาดเล็ก 3 แห่ง

3) การพาณิชย์ ในเขตเทศบาลตำบลหัวดง การค้าขายนับว่าเจริญพอสมควรมีร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปต่าง ๆ มีตลาดเอกชน 1 แห่ง ร้านขายของชำ 30 ร้าน ร้านอาหารเครื่องดื่ม 6 ร้าน ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า 1 ร้าน ร้านบริการเสริมสวย 6 ร้าน ร้านขายอุปกรณ์ไฟฟ้าและเครื่องยนต์ 2 ร้าน ร้านจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง 1 แห่ง ร้านจำหน่ายแก๊สหุงต้ม 10 แห่ง

4.3.9 สภาพทางสังคม

1) ประชากร เทศบาลตำบลหัวดง มีจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2547 เป็นชาย 2,949 คน เป็นหญิง 3,248 คน รวม 6,197 คน 1,724 ครัวเรือน ความหนาแน่นเฉลี่ย 730 คนต่อตารางกิโลเมตร รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปีของประชาชน ในเขตเทศบาลตำบลหัวดง 34,878 บาท ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและค้าขาย

2) การศึกษา ในเขตเทศบาลตำบลหัวดง มีสถานศึกษาของรัฐ จำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนชุมชนหัวดง เปิดสอนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา จนถึงมัธยมต้น มีจำนวนนักเรียน ทั้งหมด 328 คน มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 1 แห่งที่ขึ้นกับเทศบาลตำบลหัวดง และรับโอน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านแสนสิทธิจากกรมพัฒนาชุมชนมาขึ้นกับเทศบาลตำบลหัวดง

3) การสาธารณสุข มีสถานีอนามัยซึ่งเป็นของกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 1 แห่ง มีพยาบาลจำนวน 5 คน มีคลินิกเอกชน จำนวน 2 แห่ง สำหรับโรคระบาดส่วนใหญ่ที่เป็นคือ โรคไข้เลือดออกและผลกระทบจากการใช้สารเคมีในการเกษตร

งานส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคติดต่อ เทศบาลได้ดำเนินการดังนี้

1) ให้ความรู้เกี่ยวกับโรคติดต่อแก่ประชาชนโดยประชาสัมพันธ์ทางเสียงตามสายและรถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่

2) พ่นหมอกควันกำจัดยุงลายเพื่อป้องกัน โรคไข้เลือดออก

3) ฉีดวัคซีนป้องกัน โรคพิษสุนัขบ้าแก่สุนัขและแมว และกำจัดสุนัขที่ไม่มีเจ้าของ

งานด้านสุขภาพิบาลชุมชน มีดังนี้

1) งานด้านรักษาความสะอาด ปัจจุบันเทศบาลได้ให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยแก่ราษฎรในเขตเทศบาล

2) ดำเนินการล้างท่อระบายน้ำและถนนบางช่วง และล้างตลาดเอกชน

4) ชุมชนและเคหะ การเก็บขยะมูลฝอย โดยจัดเก็บเองปริมาณขยะ 4 ตัน/วัน รถยนต์บรรทุกขยะมูลฝอย จำนวน 2 คัน พนักงานเก็บขยะ 6 คน กำจัดขยะมูลฝอยโดยวิธีไถกลบที่ทิ้งขยะมูลฝอยใช้ของหน่วยงานอื่นการเก็บค่าธรรมเนียมกำจัดขยะมูลฝอยหลังคาเรือนละ 10 บาท/เดือน

5) ศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและคริสต์ตามลำดับ วัดจำนวน 5 วัด โบสถ์คริสต์ 1 โบสถ์

4.3.10 การมีส่วนร่วมของประชาชน

1) กีฬา เทศบาลตำบลหัวดงมีการจัดการแข่งขันกีฬาด้านยาเสพติดระหว่างปีภาคเรียนตลอดระยะเวลา 2 เดือน ซึ่งได้รับการสนใจจากประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหัวดงและเข้าร่วมการแข่งขันทุกหมู่บ้านเทศบาลตำบลหัวดงยังมีสนามกีฬาที่สมบูรณ์และมาตรฐานที่สุดในจังหวัดอุดรธานี

2) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อพ.ป.ร.) เทศบาลตำบลหัวดงมี อพ.ป.ร. จำนวน 328 คน ได้ทำกิจกรรมและร่วมบรรเทาสาธารณภัยให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่นได้อย่างมากมาย เช่น การจัดระเบียบในด้านจราจรการบรรเทา สาธารณภัย การปลูกต้นไม้และบริจาคโลหิตในงานราชพิธีต่าง ๆ

4.3.11 ลักษณะทางการเมืองและการบริหาร

การบริหาร เทศบาลตำบลหัวดง มีสมาชิกสภาเทศบาลที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน จำนวน 12 คน ทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติ และควบคุมฝ่ายบริหาร อยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี และมีคณะเทศมนตรี ซึ่งมาจากสมาชิกสภาเทศบาลคัดเลือก จำนวน 3 คน ทำหน้าที่ฝ่ายบริหาร

คณะผู้บริหารเทศบาลตำบลหัวดง มีดังนี้

นายสำราญ	เอื้อจิรวาณิชย์	นายกเทศมนตรีตำบลหัวดง
นายแจ้ง	กาพิน	เทศมนตรี
นายประทูล	แก้วพูลปกรณ์	เทศมนตรี

4.4 บริบทของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหัวดงร่วมใจ

4.4.1 ความเป็นมาของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหัวดงร่วมใจ

อุดรธานีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการปลูกทุเรียนมากและผลผลิตมีคุณภาพดี โดยเฉพาะตำบลแม่พูล อำเภอลับแล ทำให้มีการขยายพื้นที่ปลูกกันเพิ่มเมื่อถึงฤดูกาลทำให้ราคาตกต่ำ ดังนั้นชุมชนต้องการที่จะแก้ปัญหาจึงคิดที่จะนำผลผลิตมาแปรรูปเพิ่มมูลค่าของทุเรียนให้มากขึ้น การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทุเรียนจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้ชุมชนสามารถทำเป็นธุรกิจของชุมชนได้ ดังนั้นจึงมีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเรียกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหัวดงร่วมใจได้มีการจัดตั้ง กลุ่มขึ้นมาเพื่อแปรรูปทุเรียนกวนแต่ทางกลุ่มได้ประสบปัญหา คือ ทางกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหัวดงร่วมใจได้รับเงินสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอลับแลซึ่งมีงบประมาณมาให้ 100,000 บาท แต่เมื่อทำธุรกิจไปแล้วเกิดการขาดทุนทำให้ต้นทุนจมไปจำนวน 20,000 บาท และมีจำนวนเงินของกลุ่มคงเหลืออยู่

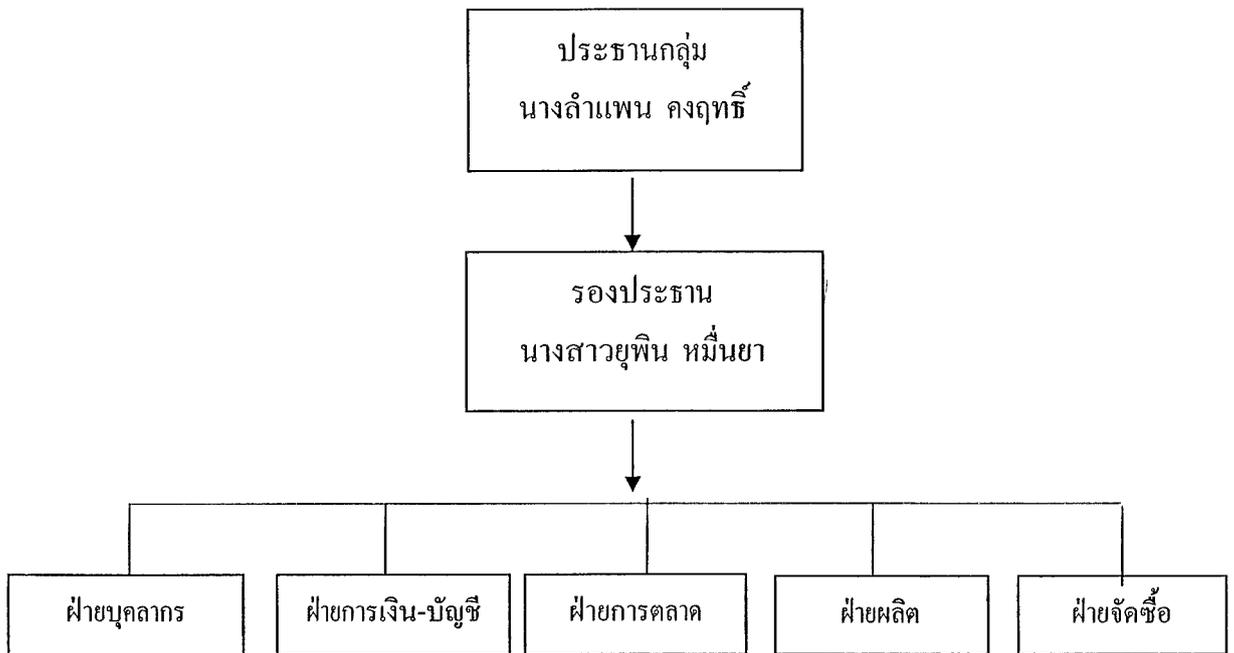
80, 000 บาท และอีกทั้งยังผลิตสินค้าแล้วไม่มีตลาดรองรับผลผลิต เพราะไม่มีคุณภาพ ผลผลิตที่ผลิตออกมาจึงไม่เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคและตลาด ดังนั้นทางกลุ่ม จึงเลิกกิจการไป

เมื่อ พ.ศ. 2545 ทางเกษตรอำเภอถลางได้เข้าไปช่วยเหลือและได้จัดตั้งกลุ่มขึ้นอีกครั้ง โดยมี คุณลำแพน คงฤทธิ์ เป็นประธานกลุ่มและตั้งชื่อกลุ่มว่า กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรห้วยดวงร่วมใจ ซึ่งมีสมาชิกทั้งหมด 18 คนโดยให้สมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่มให้ซื้อหุ้น หุ้นละ 50 บาท และเมื่อกลุ่มได้จัดตั้งขึ้นมาใหม่ก็มีการพัฒนาทางด้านผลิตภัณฑ์ขึ้นมา มีเพียงทุเรียนกวน เพียงอย่างเดียว

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรห้วยดวงร่วมใจ มีสมาชิกถอนหุ้นออกไป เนื่องจากย้ายไปตั้งถิ่นฐานที่อื่นและถอนหุ้นออกไปเพื่อไปทำเป็นส่วนตัว ดังนั้นสมาชิกที่เหลืออยู่ปัจจุบันมีจำนวนประมาณ 10 คนเท่านั้น

ปัจจุบันได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น ทุเรียนกวน ทุเรียนทอด ทอฟฟี่ทุเรียน นางเล็ด ขนุนทอด ข้าวเกรียบหวาน ซึ่งผลิตภัณฑ์เหล่านี้เป็นที่ยอมรับของลูกค้าเป็นอย่างมาก

ลักษณะโครงสร้างแผนผังองค์กร

คณะกรรมการของกลุ่มประกอบด้วย

1. นางลำแพน	คงฤทธิ	ตำแหน่ง	ประธาน
2. นางสาวยุพิน	หมื่นยา	ตำแหน่ง	รองประธาน
3. นางเกษกนก	เพ็งปาน	ตำแหน่ง	เหรัญญิก (การเงิน-บัญชี)
4. นางสาวศร	ทองปิ่น	ตำแหน่ง	หัวหน้าฝ่ายบุคลากร
5. นางรำพรรณ	จันทร์ศรี	ตำแหน่ง	หัวหน้าฝ่ายการตลาด
6. นางประทุม	คำมงคล	ตำแหน่ง	หัวหน้าฝ่ายผลิต
7. นางสุนัน	มูลคำปิ่น	ตำแหน่ง	หัวหน้าฝ่ายจัดซื้อ
8. นางภาวนา	สุขเกษม	ตำแหน่ง	กรรมการ
9. นางแก้ว	รอดมา	ตำแหน่ง	กรรมการ
10. นางสาวส่องแสง	อุคโส	ตำแหน่ง	กรรมการ

4.4.2 บทบาทและหน้าที่การบริหารงานของกลุ่ม

1) **ประธานกลุ่ม** ทำหน้าที่ วางแผนการดำเนินงานและกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหัวดวงร่วมใจ อีกทั้งยังให้คำปรึกษาในเวลาที่เกิดปัญหา รวมทั้งพิจารณาจัดหางบประมาณมาสนับสนุน และมีการควบคุมการปฏิบัติงานของสมาชิกในกลุ่ม ๆ กำหนดและพิจารณาความเหมาะสมของการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของแต่ละบุคคล

2) **รองประธาน** ทำหน้าที่ ควบคุมการปฏิบัติงานของสมาชิกในกลุ่ม ๆ เป็นผู้ช่วยประธานในการวางแผนการดำเนินงานและกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันแก้ไขปัญหาของกลุ่ม ๆ ที่เกิดขึ้น

3) **ฝ่ายบุคลากร** ทำหน้าที่ วิเคราะห์งาน กำหนดตำแหน่งงานความรับผิดชอบ จัดหาบุคคลในกลุ่มที่มีคุณสมบัติตรงความต้องการของงานที่ถนัดหรือมีประสบการณ์เพื่อให้งานออกมาอย่างมีประสิทธิภาพมีการจัดการความรับผิดชอบของแต่ละตำแหน่งในขอบเขตของตัวเองอย่างเด่นชัดและจัดหาบุคคลในกลุ่มมาทำหน้าที่แทนในเวลาที่ยุติขาดในเวลาฉุกเฉิน

4) **ฝ่ายการเงินและบัญชี** ทำหน้าที่ จัดทำงบเงินสดประจำกลุ่มในเรื่องรายรับรายจ่าย ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในอดีตและปัจจุบันเริ่มจากการมีเงินทุนครั้งแรกการรับสมัครสมาชิกในอัตราเท่าไร มีรายรับจากส่วนไหนมีรายจ่ายอะไรบ้างแล้วนำรายละเอียดต่าง ๆ มาทำเป็นงบเพื่อทราบค่าใช้จ่ายให้เป็นปัจจุบันว่ากลุ่มแม่บ้านมีเงินหมุนเวียนในกลุ่มเท่าไร และจัดทำงบการเงินในอนาคตว่ากิจการสามารถหางบมาจากส่วนไหนได้เงินจากส่วนไหนบ้าง สามารถไปขอ

เงินงบประมาณมาสนับสนุนได้แล้วงบการเงินสามารถคาดการณ์ในอนาคตว่ากลุ่มแม่บ้านเกษตรกร หัวดวงร่วมใจ

5) ฝ่ายการตลาด ทำหน้าที่จัดหาตลาดแหล่งรองรับผลิตภัณฑ์ชุมชนและจัดหา กลุ่มเป้าหมายมีการออกสำรวจตลาด นำผลิตภัณฑ์ชุมชนออกไปแสดงตามงานต่าง ๆ เพื่อให้เป็นที่ รู้จักของกลุ่มเป้าหมายมีการวางแผนการล่องหนามีแผนรองรับกับคู่แข่ง มีการประชาสัมพันธ์ เนื่องจากกลุ่มสตรีหัวดวง ก่อตั้งขึ้นมาได้ยังไม่ยาวนานและยังไม่เป็นที่รู้จัก มีการให้เครดิตกับ พ่อค้าคน กลางที่รับผลิตภัณฑ์ชุมชนไปจำหน่ายหรือขายต่อ

6) ฝ่ายการผลิต

การแปรรูปทุเรียนในแต่ละครั้งทางกลุ่มจะทำการผลิตในวันจะผลิตเพียงครั้ง เดียวซึ่งในการผลิตแต่ละครั้งจะทำการผลิตสินค้าหลายรายการเช่นทำทุเรียนกวนทุเรียนทอด ทอพีพีทุเรียนซึ่งในการผลิตจะใช้เครื่องจักรทำการผลิตรวมทั้งเครื่องอำนวยความสะดวกซึ่งมีความ สะอาดทันสมัยจึงทำให้การผลิตในแต่ละครั้งคือออกมามีคุณภาพสินค้ามีรสชาติที่เป็นมาตรฐานเป็น ที่ต้องการของผู้บริโภคและในการผลิตมีวิธีการบริหารงานที่ดีคือจะให้ผู้เชี่ยวชาญในด้านเครื่องจักร มาทำการดูแลการผลิตดังนั้นจะทำให้สินค้าไม่ค่อยเกิดความเสียหาย ดังนั้นหัวหน้าฝ่ายผลิตจะทำ หน้าที่ ควบคุมการผลิตและผลิต ตรวจสอบดูว่าทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินการสอดคล้องไปตามแผน ตามคำสั่งของจำนวนที่ต้องการ ค้นหาจุดอ่อนและข้อบกพร่อง เพื่อนำมาแก้ไขและป้องกันไม่ ให้ เกิดข้อผิดพลาดและควบคุมการผลิตให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานของผลิตภัณฑ์ชุมชนและตรวจเช็ค วัตถุดิบหรืออุปกรณ์ส่วนผสม ตัวใดขาดหรือใกล้หมดแล้วจะดำเนินการไปยังฝ่ายจัดซื้อ จัดหาให้ เพื่อเป็นการไม่เสียเวลาในการผลิตพร้อมทั้ง มีการวางแผนในการผลิตเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับตัว ผลิตภัณฑ์ชุมชนและแหล่งวัตถุดิบพร้อมทั้งมีการจัดการผลิตตามคำสั่งซื้อของลูกค้าและสินค้า ที่ออกมาจะต้องได้มาตรฐานตามที่ได้กำหนดไว้

7) ฝ่ายการจัดซื้อ ทำหน้าที่ เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งซื้อวัตถุดิบในการ ผลิตในด้านราคาในแต่ละปีและเงื่อนไขต่าง ๆ และมีหน้าที่ตัดสินใจเลือกซื้อวัตถุดิบในราคาที่ต่ำ ที่สุดมีการสำรวจจำนวนวัตถุดิบและอุปกรณ์ในการผลิตทุเรียนทอดและทุเรียนกวนว่ามีความ ต้องการมากน้อยเพียงใด และตรงตามความต้องการของฝ่ายผลิต และยังทำหน้าที่เกี่ยวกับด้านการ เก็บรักษาของผลิตภัณฑ์ ด้วยการรักษาระดับสินค้าไม่ให้ลดลงเกินระดับต่ำสุดการรักษาค่าคุณภาพ การหมุนเวียนเข้าออกของสินค้าและการประมาณการด้านราคาต้นทุนในการผลิตของแต่ละครั้ง ใน การจัดซื้อแต่ละครั้งต้องมีการสำรวจวัตถุดิบในการผลิตทุกครั้งเพื่อไม่ให้มีจำนวนวัตถุดิบมาก เกิน ไปหรือน้อยเกินไปและสำรวจเกี่ยวกับผลผลิตของทุเรียนในแต่ละปีด้วยว่ามีผลผลิตทุเรียนใน แต่ละฤดูเท่าใดเพื่อที่จะได้จัดซื้อวัตถุดิบได้ตามที่ต้องการเพื่อป้องกันการขาดวัตถุดิบในการผลิต

4.4.3 ปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรห้วยคงร่วมใจ

1. สมาชิกภายในกลุ่มแต่ละคนมีทักษะความชำนาญต่างกัน เมื่อทำงานที่ถนัดเสร็จแล้วก็ไม่สามารถที่จะทำงานอย่างอื่นแทนกันได้ และเมื่อมีสมาชิกขาดในวันที่ทำการผลิต สมาชิกในกลุ่ม ก็ไม่สามารถที่จะทำหน้าที่แทนกันได้

2. ขาดเงินทุนหมุนเวียน เนื่องจากต้องใช้เงินหมุนเวียนที่เป็นจำนวนมาก ถ้ามีทุนหมุนเวียนน้อยก็ไม่สามารถทำการผลิตไว้ได้จำนวนมาก

3. การทำทุเรียนกวน ทุเรียนทอด ทอफी จะทำได้เฉพาะช่วงเดือน สิงหาคม – กันยายน ของทุกปี ที่มีผลผลิตจากทุเรียน เมื่อเลยช่วงเดือนที่กล่าวมาไปแล้วก็จะไม่มีวัตถุดิบที่จะมาทำการผลิตได้เพราะ ไม่มีกรรมวิธีที่จะเก็บรักษาวัตถุดิบไว้ให้นาน

4. ทางกลุ่มขาดความรู้ความเข้าใจทางด้านบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมในการบรรจุผลิตภัณฑ์ทุเรียนที่สามารถเก็บรักษาได้นานๆ

5. การทำการผลิตจะทำในช่วงที่สมาชิกว่างจากงาน เพราะสมาชิกแต่ละคนไม่สามารถทำงานได้ตลอดทั้งปี

6. ผลิตภัณฑ์ทุเรียนทอดกรอบ มีคุณภาพที่ไม่สม่ำเสมอเช่น เนื้อสัมผัสนุ่มไม่กรอบและไม่เป็นแผ่น การเกิดสีน้ำตาลและมีกลิ่นเหม็นหืน

7. บรรจุภัณฑ์ทุเรียนทอดกรอบไม่เหมาะสมและเก็บรักษาไว้ได้ไม่นาน

8. ลักษณะสีของทุเรียนกวนไม่สม่ำเสมอ โดยมีความเข้มของสีแตกต่างกัน ลักษณะเนื้อสัมผัสมีความหนืดของเนื้อทุเรียนเหนียวหรือละเอียดเกินไป

9. ทางกลุ่มขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ที่ดีในการผลิตอาหาร (GMP) และมาตรฐานอาหาร เช่น มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) ออ.

4.4.4 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการพัฒนา

จุดแข็ง

1. สมาชิกกองทุนมีลักษณะเป็นเครือญาติกันเมื่อทำกิจกรรมส่วนรวมจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

2. สมาชิกมีความตั้งใจ มีใจรักงานแปรรูปและพัฒนาผลิตภัณฑ์

3. สามารถรวมกลุ่มรวบรวมหุ้นมาดำเนินการในระยะแรก

4. มีวัตถุดิบที่มีปริมาณมากและคุณภาพดี

5. มีตลาดกลางรับซื้อวัตถุดิบ

6. หน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี

7. มีกองทุนเงินกระตุ้นเศรษฐกิจรองรับโครงการ

จุดอ่อน

1. สถานที่ผลิตยังไม่มาตรฐานที่จะสามารถขอมาตรฐานอาหารได้จากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดได้
2. ขาดเทคโนโลยีช่วยในการผลิต
3. ขาดความรู้ทางด้านการจัดการกลุ่มหรือองค์กร
4. ขาดผู้นำที่มีความสามารถในการงานวางนโยบาย
5. ขาดความรู้ทางด้านการจัดการตลาด
6. ขาดเทคโนโลยีของบรรจุภัณฑ์อาหารที่ดีที่ตรงกับต้องการของตลาดและผู้บริโภค
7. เงินทุนที่มาหมุนเวียนซึ่งในการผลิตต้องใช้ต้นทุนสูงและยานพาหนะที่ใช้ขนส่งสินค้า ถ้ามีการจ้างทำให้ต้นทุนสูง
8. สมาชิกที่ทำการผลิตยังไม่มีความชำนาญและทักษะในการปฏิบัติงานทางด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทุเรียน
9. บรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ทุเรียนขาดความน่าสนใจ

โอกาส

1. รัฐบาลให้การสนับสนุนในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ทำให้ชุมชนตื่นตัวในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐ
2. สำนักงานคณะกรรมการกาสรอุดมศึกษา(สกอ) เครือข่ายงานวิจัยภาคเหนือตอนล่างให้ทุนสนับสนุนงานวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์และศักยภาพของความเป็นไปได้ของทางการตลาด
3. กระแสวิสาหกิจชุมชนกระตุ้นให้ชุมชน มีการพัฒนารูปแบบให้ตรงกับความต้องการของตลาด
4. มีหน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี ในเรื่องของงบประมาณและวิทยากรในเรื่องบรรจุภัณฑ์
5. กระแสวิสาหกิจชุมชน กระตุ้นให้ชุมชนมีการพัฒนารูปแบบให้ตรงกับความต้องการของทางการตลาด

อุปสรรค

1. มาตรฐานสินค้ามีเงื่อนไขที่ต้องรอกระบวนการทางด้านเงินทุน
2. กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคและมาตรฐานอาหารที่มีผลบังคับใช้ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดที่กำหนด

3. มีคู่แข่งรายใหญ่ เช่น ผลิตภัณฑ์ทุเรียนในจังหวัด จันทบุรี ระยอง ตราด ที่มีชื่อเสียงหลายราย ซึ่งได้นำเทคโนโลยีทันสมัยมาใช้
4. ผลิตภัณฑ์กลางสาดเป็นสินค้าใหม่ ทำให้ติดตลาดยาก
5. มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค โดยควบคุมสินค้าต้องทำให้ผ่านกฎหมายว่าด้วย ต้องผลิตตามหลักเกณฑ์ที่ดีในการผลิตอาหาร (GMP)

4.4.5 แนวทางการพัฒนาและแก้ไขของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหัวดวงร่วมใจ

การพัฒนาในอนาคตของกลุ่มคาดว่าจะขยายกลุ่มและรับสมาชิกเพิ่มขึ้น โดยมีการซื้อหุ้น เพื่อที่จะนำเงินที่ได้รับจากการซื้อหุ้นมาเป็นทุน เมื่อมีเงินทุนก็สามารถขยายกำลังการผลิตได้ถ้ามีการเพิ่มการผลิตก็ต้องมีการขยายตลาด โดยจะส่งเสริมให้มีการขยายตลาด จากที่เคยจำหน่ายให้เฉพาะในกลุ่มและการนำสินค้าไปออกร้านในสถานที่ต่าง ๆ แล้วจำเป็นต้องมีแผนการขยายการตลาดไปยังเขตพื้นที่ต่าง ๆ และจังหวัดใกล้เคียง

การพัฒนากระบวนการผลิตจะต้องมีการพัฒนาให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยการให้สมาชิกเข้ารับการฝึกทักษะและอบรมจากหน่วยงานต่างที่เกี่ยวข้องและต้องมีเครื่องมือเข้ามาช่วยในการเพื่อให้คุณภาพที่ได้นั้นสม่ำเสมอทั้งต้องปรับปรุงสถานที่ผลิตให้ถูกสุขลักษณะ

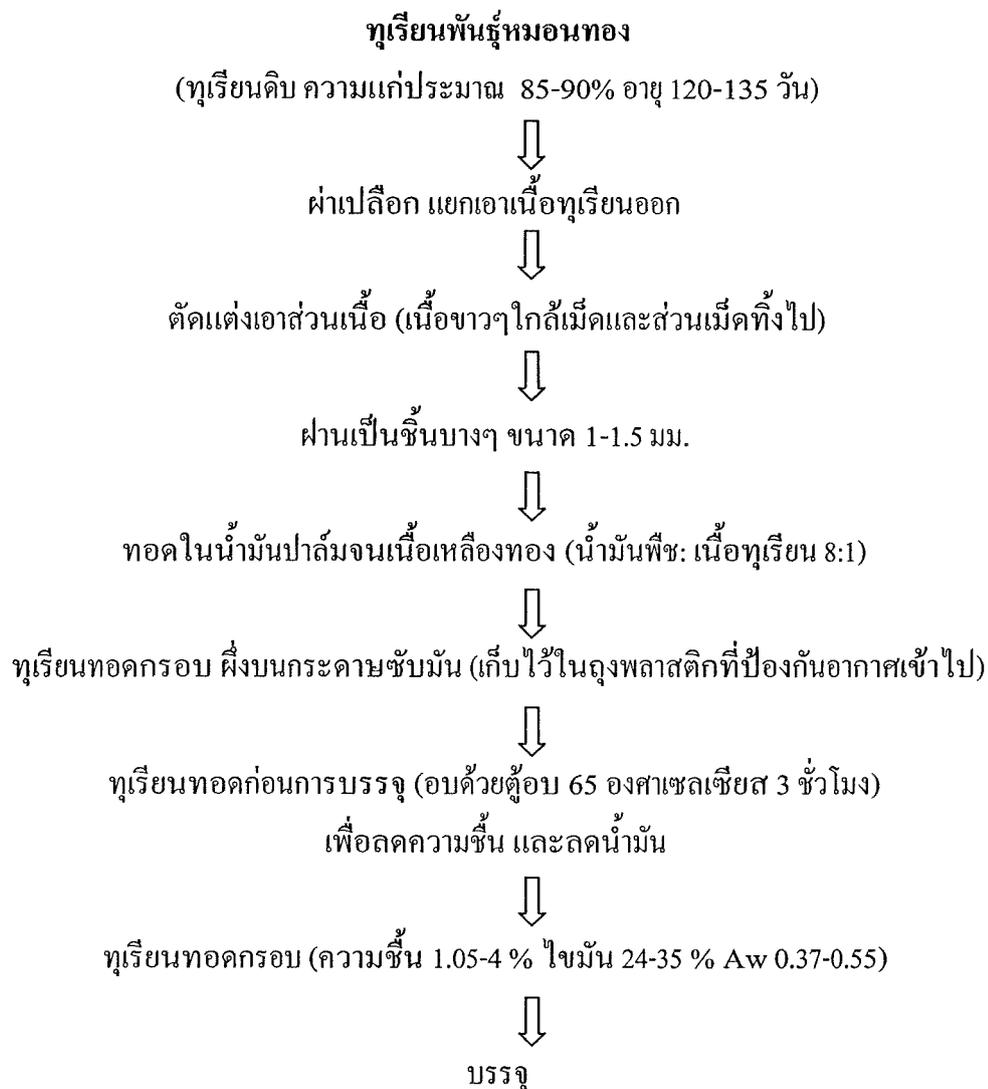
การบรรจุภัณฑ์จะต้องมีการพัฒนาให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคและสามารถเก็บรักษาได้นานๆ

ตอนที่ 2 การทดลองปฏิบัติตามรูปแบบที่กำหนดไว้ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหัวดวงร่วมใจ ตำบลแม่พูล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

1. การวิจัยและพัฒนาทุเรียนทอด

1. สถานที่ผลิต เป็นอาคารชั้นเดียวมี 1 ห้อง แบ่งพื้นที่เป็นเตรียมวัตถุดิบและบริเวณใช้ในการทอด และวางตู้อบ ซึ่งเป็นตู้อบลมร้อน รวมทั้งแบ่งพื้นที่ในการบรรจุและเก็บผลิตภัณฑ์ ยังคงค่อนข้างแคบเพราะมีพื้นที่จำกัด แต่ได้รับการแนะนำจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยเน้นความสะดวกเป็นหลัก โดยการนำเอาหลักการ 5 ส และนำเอาหลักเกณฑ์ที่ดีในการผลิตอาหารมาประยุกต์ใช้ และการบริหารจัดการกระบวนการผลิตให้สอดคล้องกับสถานที่ เนื่องจากพื้นที่คับแคบ ทั้งทุเรียนทอดและทุเรียนกวน

2. กระบวนการผลิต

ตารางที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์คุณภาพผลิตภัณฑ์ทูเรียนทอด

รายการวิเคราะห์	คุณภาพผลิตภัณฑ์	เกณฑ์มาตรฐาน มชช
ความชื้น (%)	1.05 – 4.00	ไม่เกิน 6
TBA, mg malonaldehyde/kg	4.53	ไม่กำหนด
ค่าเปอร์ออกไซด์ (peroxide) m Eq/kg	2.98	ไม่เกิน 30
จำนวนจุลินทรีย์ ทั้งหมด	< 100	ไม่เกิน 1×10^3
ยีสต์/โคโลนี/กรัม	ไม่พบ	ไม่กำหนด
รา/โคโลนี/กรัม	< 10	ไม่เกิน 1×10^3

3. สรุปปัญหาที่พบของผลิตภัณฑ์ ทูเรียนทอดของกลุ่มแม่บ้านหัวดวงร่วมใจที่ผลิตมาแต่เดิม มีสีไม่สม่ำเสมอ รวมทั้งไม่มีการกรองน้ำมันระหว่างการทอดทำให้แผ่นทูเรียนติดเศษตะกอนของกากทูเรียนที่เป็นเศษผงแป้งละเอียดและมีอายุการเก็บรักษาสั้น มีกลิ่นเหม็นหืน เมื่อเก็บไว้นาน และแผ่นเล็กแตกไม่มีการคัดคุณภาพ แบ่งเป็นเกรด

4. หลักการ การคัดวัตถุดิบ การเก็บรักษาวัตถุดิบควรคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงคุณภาพทางเคมี ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเป็นน้ำตาล เมื่อเก็บทูเรียนดิบมาเกิน 2 วัน ทูเรียนจะเริ่มสุก ทำให้ทูเรียนเมื่อนำมาทอดแล้วทูเรียนมีสีน้ำตาลที่แผ่นทูเรียนทอด

การเปลี่ยนแปลงของน้ำมันระหว่างทอด เมื่อน้ำมันได้รับความร้อนสูง เป็นระยะเวลาาน อาจมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและทางเคมี อาทิเช่น มีกรดไขมันอิสระเพิ่มขึ้น จุดมีควันต่ำลง น้ำมันสีคล้ำลง และมีความหนืดเพิ่มขึ้นเป็นต้น โดยเฉพาะการทอดอาหารที่มีความชื้นสูง ความชื้นจะสูญเสีย ความชื้นสู่น้ำมันในรูปของไอน้ำ เมื่อน้ำมันเพิ่มขึ้น กรดไขมันอิสระก็จะเพิ่มมากขึ้นด้วย ซึ่งมีผลทำให้สีของน้ำมันคล้ำลง

การดูดซึมน้ำมันในอาหารทอด ปัจจัยสำคัญในการดูดซึมน้ำมัน ของอาหารระหว่างการทอด ได้แก่ เวลาและอุณหภูมิในการทอด พื้นผิวหน้าทั้งหมดของอาหารนั้น ส่วนประกอบและธรรมชาติของอาหารนั้นและ จุดมีควันน้ำมันที่ใช้ทอด ซึ่งมีความแปรปรวน

5. การวิเคราะห์ปัญหาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาและปรับปรุง

ปัญหาทูเรียนทอดที่เก็บไว้นานมักจะมีสีซีด รสชาติเปลี่ยน มีกลิ่นเหม็นหืน เนื่องจากเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ในภาชนะบรรจุไม่เหมาะสม ทำให้ผลิตภัณฑ์สัมผัสกับอากาศ และได้รับแสง จึงเกิดปฏิกิริยาการเติมออกซิเจน (Autoxidation) ซึ่งเป็นปฏิกิริยาทางเคมี ระหว่างออกซิเจนกับกรดไขมันชนิดไม่อิ่มตัวในน้ำมันปาล์ม ทำให้อาหารเสื่อมคุณภาพ มีกลิ่นและรสชาติ เปลี่ยนไป อัตราการเกิดปฏิกิริยาการเหม็นหืนแบบนี้ขึ้นกับโครงสร้างเกิดการสลายตัวของสารแคโรทีนอยด์ ในทูเรียนด้วย ทำให้มีผลิตภัณฑ์สีซีดจางลง นอกจากนั้น หากมีการปนเปื้อนเพียงเล็กน้อยของโลหะ เช่น ทองแดง เหล็กในผลิตภัณฑ์ รวมทั้งการได้รับแสงจะเป็นตัวเร่งการเหม็นหืนให้เกิดขึ้นเร็วขึ้น

6. การพัฒนากระบวนการผลิตและการแก้ไขปัญหา

1. การคัดเลือกวัตถุดิบ ทางกลุ่มแม่บ้านหัวดวงร่วมใจ ควรคัดเลือกทูเรียนดิบที่มีความแก่ 80-90 % หรืออายุ 120-135 วัน จึงจะได้ผลิตภัณฑ์ที่มีสีเหลืองสวย หากใช้ทูเรียนอ่อนเกินไป ผลิตภัณฑ์ทูเรียนทอดจะมีสีออกขาว ไม่กรอบ

2. การกรองน้ำมันในขณะที่ทอดควรใช้ตะแกรงกรองน้ำมันทุกครั้ง เพื่อไม่ให้เศษตะกอนติดที่แผ่น ทูเรียนทอด

3. การเติมน้ำมันที่ใช้ทอด ควรอยู่ในระดับที่เหมาะสมอยู่ตลอดเวลาการทอด

4. การเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ควรบรรจุในภาชนะบรรจุที่ป้องกันแสงได้และอาจจะใช้แก๊สไนโตรเจนจะช่วยชะลอการเหม็นหืนและยืดอายุการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ทุเรียนทอดได้ (ภาพดังภาคผนวก)

2. การวิจัยและพัฒนาทุเรียนกวน

1) **สถานที่ผลิต:** กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหัวดงร่วมใจมีทุเรียนกวนเป็นผลิตภัณฑ์ที่เสนอในโครงการแต่ประธานกลุ่มแจ้งว่า สถานที่ผลิตไม่เอื้ออำนวยกับการผลิต เนื่องจากด้วยสถานที่ผลิตมีพื้นที่จำกัด ราคารับปรุง โดยอยู่ระหว่างการปรึกษาจากสาธารณสุขจังหวัดอุดรดิตถ์ ด้านคุณภาพของสินค้าเนื่องจากว่าสามารถจำหน่ายได้ในเวลา 3 เดือน เมื่อเก็บทุเรียนกวนไว้ได้นาน ผิวหน้าเนื้อทุเรียนกวนที่เก็บรักษาไว้ เสื่อมเสียเนื่องจากเชื้อรา และมีสีดำ มีกลิ่นผิดปกติ เช่น กลิ่นไหม้ เนื้อสัมผัสแยกออกจากกัน ไม่เหนียว ดังนั้น หลังจากวิจัยและพัฒนาแล้ว สถานที่ผลิตได้รับการรับรองจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด (อย.) และกระบวนการผลิตใช้เครื่องกวนระบบไอน้ำ

2) **กระบวนการผลิต :** แสดงกระบวนการผลิตทุเรียนกวนดังแผนภูมิ

ทุเรียนสุก (ชนิดพันธุ์เดี่ยว ชนิดพันธุ์ผสม)

กวนทุเรียน (ระบบไอน้ำ)

ใช้ความร้อนสูงในช่วงแรก เพื่อลดปริมาณความชื้นลง

ลดความร้อนลง กวนต่อจนเนื้อทุเรียนเหนียวแห้ง ร้อนไม่ติดกระทะ

ทุเรียนกวนบรรจุในภาชนะบรรจุ

ความชื้นต้องน้อยกว่า 20 %

ความหวานประมาณ 50%

3) หลักการ

ทุเรียนกวนทำจากทุเรียนสดที่สุกเกินไปจากการเหลือจำหน่าย กวนให้ความชื้นระเหยออกจนมีความชื้นต่ำ สามารถเก็บไว้ได้นานในภาชนะบรรจุที่เหมาะสม ถ้าไม่ถูกอากาศผลิตภัณฑ์จะไม่ขึ้นรา ทุเรียนกวนทำจากทุเรียนสุกพันธุ์เดี่ยวหรือใช้พันธุ์ผสมเรียกว่า ทุเรียนแท้ อาจเติมน้ำตาลเพิ่มขึ้นกับความหวานของทุเรียนถ้าเติมน้ำตาลด้วยเรียกว่าทุเรียนผสม การกวนทุเรียนสดในขั้นต้นสามารถใช้ความร้อนสูงได้เพราะวัตถุดิบยังมีความชื้นสูง คือ มีองค์ประกอบของน้ำสูงร้อยละ 60 เมื่อความชื้นลดลงเนื้อเริ่มแห้งต้องลดไฟให้น้อยลง เพื่อไม่ให้เนื้อทุเรียนไหม้และป้องกันไม่ให้ไขมันในเนื้อทุเรียนแตกตัวเป็นน้ำมันเยิ้มซึ่งจะทำให้อายุการเก็บทุเรียนกวนสั้นลง กวนจนกระทั่ง

เนื้อร้อน ไม่ติดกระทะ เป็นการควบคุมความชื้นในทุเรียนกวนด้วย ซึ่งต้องต่ำกว่าร้อยละ 20 เพื่อป้องกันไม่ให้จุลินทรีย์เจริญ อาจมีการเติมสารกันเสียได้ ต้องใช้สารกันเสียในปริมาณและชนิดตามที่กฎหมายอาหารกำหนดไว้

4) **ข้อเสนอแนะการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์:** ควรเก็บสินค้าในที่ร่มมีอากาศถ่ายเทได้ ไม่อับชื้นการเสีที่ผิวหน้าของทุเรียนกวน เพราะมีอากาศทำให้ขึ้นรา

5) **มาตรฐาน/ข้อกำหนดคุณภาพ** ทุเรียนกวนเป็นผลไม้กวนชนิดหนึ่งตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.35/2546) ที่ได้จากการนำผลไม้ที่อยู่ในสภาพดี ไม่เน่าเสีย มากวนโดยใช้ความร้อนตามความเหมาะสมเพื่อลดความชื้น โดยอาจนำไปผ่านกรรมวิธีอื่นจนได้ลักษณะที่ต้องการ ทั้งนี้อาจปรุงแต่งสี กลิ่น รส หรือเนื้อสัมผัสด้วยส่วนประกอบอื่นที่เหมาะสม เช่น น้ำตาล

ลักษณะทั่วไปของผลไม้กวนต้องมีลักษณะเนื้อตามชนิดของผลไม้กวนมีสีสม่ำเสมอ เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของผลไม้กวน มีกลิ่นรสเฉพาะของผลไม้กวน ต้องไม่พบสิ่งแปลกปลอมที่ไม่ใช่ส่วนประกอบในการทำผลไม้กวน เช่น ทราย กรวด เส้นผม แมลงหรือชิ้นส่วนของแมลง วัตถุเจือปนอาหารที่อนุญาตให้ใช้ได้แก่ สีผสมอาหาร วัตถุกันเสียให้ใช้ตามชนิดและปริมาณตามที่กฎหมายกำหนด ส่วนคุณภาพด้านจุลินทรีย์กำหนดว่าจำนวนจุลินทรีย์ทั้งหมด ต้องไม่เกิน 1×10^6 โคโลนีต่อตัวอย่าง 1 กรัม เอสเชอริเชีย โคลิ โดยวิธีเอ็มพีเอ็นต้องน้อยกว่า 3 ต่อตัวอย่าง 1 กรัม ต้องไม่มีราปรากฏให้เห็นได้อย่างชัดเจน (ภาพดังภาคผนวก)

3. การศึกษาดูงานของกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทุเรียน

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรห้วยดงร่วมใจ ได้ไปศึกษาดูงานที่จังหวัดจันทบุรีโดยมีการอบรมเชิงปฏิบัติการร่วมด้วยหลากหลายผลิตภัณฑ์ซึ่งได้ศึกษากระบวนการผลิต การเก็บรักษา บรรจุภัณฑ์ทุเรียนทั้งทุเรียนทอดและทุเรียนกวน โดยเริ่มตั้งแต่การคัดวัตถุดิบ การเก็บรักษาวัตถุดิบ เช่น การเก็บทุเรียนสุกสดในระบบการแช่แข็ง และสามารถเก็บไว้ได้นาน การปอกเปลือกทุเรียนดิบที่ใช้เครื่องมือที่เหมาะสม และเร็วได้ปริมาณมาก การผลิตทุเรียนทอด ทุเรียนกวน ทอพีพีทุเรียน ทองม้วนทุเรียน รวมทั้งการบริหารจัดการการผลิต เช่น การติดต่อกับผู้ส่งทุเรียนดิบต้องไม่เกิน 1 วัน ไม่เช่นนั้นไม่สามารถนำมาผลิตเป็นทุเรียนทอดได้ เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางเคมี การติดต่อซื้อบรรจุภัณฑ์จากแหล่งจำหน่าย การตลาด การบริหารจัดการกลุ่มทั้งเป็นธุรกิจส่วนตัวและการบริหารจัดการกลุ่มแบบวิสาหกิจชุมชน

ภาพที่ 4.3 การศึกษางานและอบรมเชิงปฏิบัติการที่ร้านแม่สาย จังหวัดจันทบุรี

3. การอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน

เมื่อทางกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหัวดวงร่วมใจ ได้รับการเข้าสู่การวิจัยทำให้เกิดแนวคิดและทักษะในกระบวนการผลิต ทูเรียนทอดและทูเรียนกวนและผลิตภัณฑ์อื่นๆ ดังนั้นจึงถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เกิดจากการวิจัยสู่ชุมชน หลากหลายกลุ่มในจังหวัดอุดรดิตถ์ โดยเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน และมีปัญหาร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ปัญหา ทำให้ผลิตภัณฑ์ทูเรียนในจังหวัดอุดรดิตถ์มีคุณภาพดีมีมาตรฐาน

ภาพที่ 4.4 การถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีการผลิตทูเรียนสู่ชุมชน